

УКРАЇНСЬКА ЗВИТЯГА І МУЖНІСТЬ

ХРЕСТОМАТІЯ
З ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

*Схвалено комісією з проблем виховання дітей та учнівської молоді
Науково-методичної Ради з питань освіти
Міністерства освіти та науки України*

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

УДК 37.035.7

ББК 74.200

У45

Рецензенти:

професор Київського національного університету ім. Т. Шевченка,
доктор історичних наук

Сергійчук В.І.

директор НДІУ МОН України,

академік, професор, доктор філологічних наук

Кононенко П.П.

завідувач відділу української етнології НДІУ МОН України,

кандидат історичних наук

Фігурний Ю.С.

*Схвалено комісією з проблем виховання дітей та учнівської молоді
Науково-методичної Ради з питань освіти
Міністерства освіти та науки України
(Протокол №1 від 30 жовтня 2008 року)*

У45 Українська звитяга і мужність: Хрестоматія з військово-патріотичного виховання української молоді./Упор. Рудюк С.П. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2010. — 576 с.

ISBN 978-966-10-0577-7

Посібник «Українська звитяга і мужність: Хрестоматія з військово-патріотичного виховання молоді» призначений для учасників дитячо-юнацької військово-спортивної патріотичної гри «Сокіл» («Джура») Українського козацтва, учнів і студентів, слухачів військових навчальних закладів, вчителів і викладачів навчальних закладів, військовослужбовців Збройних Сил України, всіх, хто цікавиться українською військовою історією. Для вчителів, учнів і всіх, хто вивчає і любить українську історію.

УДК 37.035.7

ББК 74.200

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-0577-7

© Навчальна книга — Богдан,
майнові права, 2010

РОЗДІЛ І. ПЕРЕДІСТОРІЯ

Павло Штепа

УКРАЇНА В БОРОТЬБІ З РУЙНІВНИКАМИ*

«Вільний дух є найпевнішою запорукою незалежності».

А.Лінкольн

«Україна стане колись новою Елладою

й її впливи поширяться на весь світ».

Й.Гердер

«Встане Україна.

Світ правди засвітить».

Т.Шевченко

Не століттями, а тисячоліттями нищили Україну народи-руїнники: хозари, угри, печеніги, половці, татари, поляки, мадяри, румуни, німці, москвини. Кілька разів у своїй історії Україна лежала в руїнах, сплюндрована, спалена до чорної землі. З отих спалених міст, сіл, із забитих у тисячолітній війні і боротьбі України з азійськими ордами, а понадто з московською ордою — можна скласти десять сучасних Україн. І значно менших нищень не витримали великі народи та держави — Ассирія, Єгипет, Рим, Візантія. Від них лишилися лише спогади. А Україна <...> стоїть досі, хоч і в дуже зменшених кордонах, але на своїй споконвічній землі. І не лише стоїть, а й продовжує свою тисячолітню боротьбу за найвищі ідеї та ідеали людства. Україна бореться. Бореться знесилена, знекровлена, під пильним оком новітніх колонізаторів, бореться, бореться. Не тікає від боротьби. Величезна, на одній шостій частині суходолу нашої планети, могутня московська імперія України не скорила. Щобільше! Саме Україна розвалила ту імперію назавжди.

Звідки ж, з якого джерела брав і бере український народ цю свою незнищиму силу? Вихована в чужих, ворожих Україні школах, наша інтелігенція не знала відповіді на це запитання. Не знала, бо чужа школа і культура відривали її від духовності власного народу. Змосковшена чи спольшена, наша інтелігенція не розуміла ані духовності, ані життєвої філософії, ані світогляду свого народу. Не знала джерел його духовної сили. За останнє півсторіччя ХХ віку Московщина посилила і поглибила московщення українців тися-

*Штепа П. Московство: його походження, зміст, форми й історична тяглість. — Дрогобич: Відродження, 2005. — 416 с.

чократно. Всі найменші джерела відомостей про справжню Україну Московщина знищувала чи сховала у себе. Українські молодші покоління інтелігенції не мали звідки дізнатися про джерела духовної сили українського народу. А джерело ж сили нації не в кількості, а в якості. Вся сила московської імперії і московського суспільства не змогла зломити, змосковшити вільного духу Т.Шевченка, Лесі Українки та інших виразників українства. Могутня московська імперія завойовувала невеликий черкеський народ 60 років. Завоювала, але не скорила. Черкеси не платили жодних податків Московщині, не давали своїх синів до московського війська. Не скорила, бо не стане рабом той, кого муляють кайдани. Зневірений у своїй силі народ (нація) не підійме зброї проти ворога, хоч би й був вдсятеро сильніший за нього. І навпаки, фізично вдсятеро слабший, але сильніший духом і вірою у свою перемогу народ здійме зброю на вдсятеро сильнішого ворога. Яскравим прикладом цього є Україна та її УПА або Ірландія з її 600-річною боротьбою за державну незалежність. Джерелом фізичної сили нації є її творчий дух і віра у власні сили.

Україна проголосила свою державну незалежність. Одначе самого проголошення ще замало (проголошували в 1648, 1918, 1941 роках), бо втримати незалежність важко. Дуже важко! Є у світі сили великі, яким самостійна українська держава стоїть упоперек дороги до панування над світом. Ті сили подадуть Московщині величезну допомогу, щоб знову скорити Україну, забрати її знову в свої руки. Та навчена прикрим досвідом Московщина не вживатиме відкритого фізичного насильства, а вживе старого, випробуваного століттями способу: обдурити, підкупити, затягнути Україну до імперії руками самих же українців. Ось тут і виявляться наслідки сторічного прищеплення українцям зневір'я у власні сили, почуття їхньої національної нищотності.

Збудити приспану прапрадівську віру в свої сили і гордість своєї національної вищотності — це знищити в зародку всі московські спроби обдурити українців. За нормальних умов це роблять національна школа і національна література, і насамперед історичні праці (наукові чи красного письменства). А ми й досі не маємо справжнього підручника історії України і навіть не маємо книжки справжньої історії Московщини. Справжньої, тобто не сухого переліку, каталогу історичних подій, а аналізу тих сил, що ті події творили, аналізу сил, що будували і руйнували державу і націю. Зробивши

аналіз, можна тоді здійснити і синтез. Кажучи коротко — то буде національна доктрина, що стане дороговказом, компасом наступним поколінням. Всеохоплюючої, великої, історично-соціологічної праці Україна ще не має (лише окремі описові розвідки). Тому мусимо закінчити нашу розвідку про московство бодай невеличким натяком на українство, щоб на тлі українства виразніше бачити чорне московство. Подамо кілька уривків з української праісторії та історії.

Наука про спадковість (генетика) вчить, що людина успадковує від своїх предків не лише фізичні, а й духовні властивості. Щоб зрозуміти духовність людини і народу, треба пізнати насамперед духовність її предків. Духовність людини залежить значною мірою від оточення, тож антропологи поділяють народи на три головні відміни за їхньою культурою: 1) осілої рільничої; 2) кочової скотарської; 3) мисливської.

Землероб щедро поливає поле своїм потом, пильнує, щоб урожай не забрав хтось інший. Так зародилася у землероба ідея, поняття власності. Рільник нерозривно пов'язаний із землею, із природою, він любить свою землю, шанує її, як матір. У мовах усіх рільничих народів існує вираз Земля-Мати. У мовах кочових народів немає такого пестливого епітету до поняття «земля». Український народ вважає землю святою. Український селянин ніколи не плює на землю. Без потреби ніколи не вдарить чимось по землі. В багатьох місцевостях наші селяни цілують землю на доказ правдивості своїх слів чи як гарантію своєї обіцянки. Вислів «Щоб тебе свята земля не прийняла» вважається в Україні найжахливішою клятбою і вимовляється лише за надзвичайно виняткових випадків. Виїжджаючи з України, українець бере з собою грудку рідної землі, щоб покласти її до своєї труни на чужині. Всі рільничі народи — глибокі патріоти.

Пригріє сонце напровесні — прокидається від зимового сну вся природа. Прийде з неба дощ, зросить землю, і колоски наливаються зерном, воно досягає, рослина вмирає, але навесні з зерна народжується нове життя, нова рослина. Життя перемогло смерть. Диво. З маленького зародка в жолуді виростає величезний дуб. Диво. Сонце, зігріваючи землю, вирощує рослини. Дощ напуває землю живлющою водою. Хтось Великий у небі дбає про життя на землі. Якась Найвища Премудрість створила цей чудесний лад, цю чудову гармонію, цю чудесну різнобарвну красу природи. Живої

природи. Так зродилося у рільника поняття доброго Бога і віра в його премудрість і всемогутність. Рільничі народи — глибоко по-божні.

Осідлість життя, прив'язаність і любов до своєї землі виховували з цих народів домосідів — не загарбників чужих земель. Загарбництво (імперіалізм) чуже, гидке народам рільничої культури. Натомість питомими їх властивостями є справедливість, правдивість, гідність.

Землеробство примушувало народи рільничої культури шукати пояснень природних явищ та змін, щоб їх передбачати й використовувати чи уникати. Землеробські народи започаткували філософію, астрономію, математику, природничі науки, що не дарма постали в землеробських країнах: Україні, Малій Азії, Месопотамії, Єгипті, Індії, Китаї. Ось що таке праукраїнці. Не знаючи цього, не зрозуміємо причин непереможності української духовності і глибших причин ненависті москвина до всього українського.

Пралюдина існувала 500-100 тисяч років тому. В Індонезії знайшли частину її кістяка, а в Україні — дві її оселі 140-тисячолітньої давності. Первісна напівлюдина існувала 10-40 тисяч років тому. Тоді Європу вкрив льодовик, і та пралюдина тут гинула. В Україні льодовик укрит лише її північну частину, тож у Криму та в Києві археологи знайшли людські кістяки 40-тисячолітньої давності. В інших місцевостях України знайшли житла, оселі давніх людей. Первісна людина жила 40-25 тисяч років тому. В Україні археологи знайшли чимало її кісток та багато осель. Ця первісна людина розселилася з України по Європі, коли там розтанув льодовик. Частина первісних жителів Праукраїни переселилася до Малої Азії (берегами Чорного моря), коли льодовик в Україні насувався з півночі. Початок осідлого землеробського життя — це початок розвитку культури. На холодній півночі не могло постати землеробства. На півдні, до доби великих посух, людина не вдавалася до рільництва, бо мала цілий рік урожай диких плодів. В Єгипті рільництво існувало лише в долині Нілу. Південь України перебував між цими двома крайнощами. За літом приходила зима, вимагаючи запасів їжі, це змушувало праукраїнця думати, планувати, винаходити кращі знаряддя праці. Так розвивався його розум, винахідливість, ініціативність. Праукраїнець випереджав інших первісних людей у культурному поступі.

Даниленко, не звертаючи уваги на те, що робили його товариші, став піклуватися пораненим Жорником. Йому неначе і в голову не приходило, що він зробив героїчний подвиг.

А ось інший подібний випадок, але за інших обставин. В першому випадку справа відбувалася вдень під час відкритої сутички; у другому пластунам довелося діяти в темноті під час пошуку ворога.

Темною ніччю на світанку 6 жовтня 1840 р. три пластуни 5-го кінного полку Василь Дзюба, Хома Коваленко й Іван Фоменко йшли дозором правим берегом р.Кубані. Згідно з прийнятими у пластунів прийомами при висліджуванні ворога, Василь Дзюба йшов попереду товаришів на відстані пострілу. Обережно ступаючи ногами, взутими в легкі і м'які постолы з кабанячої шкіри, Дзюба гострозоро вдивлявся в темряву.

Попереду до берега Кубані прилягало займище, покрите очеретом. Дзюба насторожився, тримаючи рушницю наготові. Тут могли бути черкеси. Вдивляючись у темінь, він підійшов до самого очерету. Довкруги було тихо, як у труні. Дзюба ледве рухався, прагнучи не порушити страшної тиші. Але раптом в очереті ніби вирости зненацька кілька людських фігур, які кинулися на пластуна.

Це були черкеси. Не встиг Дзюба озирнутися, як чіпкі руки нападаючих слизнули по ньому. Дзюба не розгубився і пострілом з рушниці поранив одного з п'яти супротивників. З чотирма іншими він вступив у рукопашну боротьбу і відбивався від них з такою силою і спритністю, що лише поранивши його шашкою в голову, черкеси схопили, нарешті, пластуна і поволокли його очеретом до Кубані.

Але у цей момент опинилися вже біля Дзюби Коваленко і Фоменко. Вони так стрімко кинулися на черкесів, що вони, не встигнувши навіть заколоти Дзюбу, як робили це звичайно горці в таких випадках, побігли до Кубані. Добігши до річки, черкеси кинулися у воду, щоб уплав перебратися на той бік Кубані. Пластуни взялися за рушницю. Двома пострілами було вбито двох черкесів, відразу ж поглинених глибокою річкою. Поки пластуни заряджали рушницю, поранений Дзюбою черкес, користуючись допомогою двох непораних товаришів, сховався завдяки темряві на лівому березі Кубані.

Тоді пластуни, у тому числі й поранений Дзюба, почали обшукувати очерети. Вони підібрали одну рушницю, два чохла з рушниць, дві черкески з шароварами, дві шашки, башлик, сорочку, черевик, два аркани з кільцями і шкіряну сумку. Зазирнули пластуни

до сумки і знайшли в ній між різними дрібними речами бронзову монету часів стародавньої Пантікапеї.

Був вже ранок. З трофеями перемоги і з пораненим Дзюбою пластуни повернулися в станицю. Дзюбу завезли в шпиталь лікувати рани, а його товариші через добу відпочинку знову рушили в ніч вистежувати черкесів.

Важко сказати, хто хоробріше й відважніше діяв, чи поранений Дзюба, чи товариші, які врятували його від полону. Але між пластунами-товаришами завжди так було. Де б і при яких скрутних обставинах пластунові, як передовому бійцеві й розвідникові, не доводилося діяти, він завжди був міцний не тільки особистою відвагою і вмінням, але й тісною спілкою з товаришами. Таким він був не тільки в битві на війні, але й у себе вдома в станиці, раз життя і справа того вимагали. У матеріалах Кубанського козачого архіву залишилися згадки про цікавий випадок охорони станиці пластунами в червні 1853 року.

У темну червневу ніч, коли при молодіку небо було вкрите похмурими хмарами і коли піші черкеси мали звичай, повзучи, як змії, пробиратися в станиці з надією пожитися козачим добром, — пластуни Гуртовий, Рогач і Чернега залягли залогою біля плоту станиці Єлизаветинської. Це була їх рідна станиця.

Пластун любив секрет або заставу. Причаївшись де-небудь в затишному місці, пластун гострозоро стежив за всім, що відбувалося в околиці, все видивлявся, до всього прислухався, все дізнавався. Тому в найнебезпечніші хвилини пластун, перебуваючи в заставі, не тільки встигав добре розібратися в навколишніх обставинах, але й придумати той або інший найбільш відповідний для даного випадку план дій. У Гуртового, Рогача і Чернеги справа була простіша. Вони чудово, як свої п'ять пальців, знали місцевість у станиці й поблизу Кубані. Досвідчені пластуни були впевнені також в тому, що в цю ніч черкеси неодмінно з'являться на крадіжку в станицю. Дуже вже відповідна була для того ніч.

Розмістившись на відповідній відстані один від одного, так, щоб можна було охопити найбільший простір для спостереження і непомітно подати умовний сигнал один одному при небезпеці, що насувається, пластуни уважно слухали. Щонайменший шерех, гра тіні, кружляння в повітрі кажана, віддалений гавкіт собаки, легкий тупіт тварини — одним словом, все, що діяло на слух і око пластуна, не вислизало від його уваги.

Час хилився до півночі. Гуртовий, Рогач і Чернега ніби щезли кудись. Ні звуку, ні найменшого руху не чуто було там, де вони сиділи. Але, напевно, кожний з них з напругою стежив за тим, що відбувалося в станиці й біля станиці, розгадуючи по звуках, де і що трапилося. Напевно, вони слухали і міркували, в якому «кутку» і чиї собаки гавкали; по умовному свистку дізнавалися, в який бік станиці прямував нічний обхід і на скільки частин розбилися молодики, які ходили по станиці з дозором; слухали удари дзвону, коли церковний сторож відбивав на дзвіниці час, вловлювали шум і шерех, де б вони не чулися. Але ось вдалині, у напрямку до Кубані, пролунав якийсь звук, ніби хтось чхнув. Пластуни насторожилися. Гуртовий, як старший, прагнув першим з'ясувати, що означав цей звук. Пролунало знову стримане пригнічене чхання. Це ясно вже почули пластуни. Черкес таким чином видав пластунам себе і, мабуть, товаришів.

Гуртовий запищав мишею. З двох протилежних сторін Рогач і Чернега відповіли таким же писком і, повзучи безшумно, наблизилися до товариша, що кликав їх. Мовчки Гуртовий націлився з рушницю в тому напрямі, звідки чулося чхання. Товариші закивали головами, показуючи тим, що зрозуміли, куди треба скерувати увагу. Всі троє стали терпляче чекати, що ж буде далі.

Скоро для пластунів з'ясувалося, в чому була справа. До станиці підкрадався не один черкес, а ціла партія. Вона, мабуть, була близько від застави. Її рухи періодично цілком стихали, щоб потім знову виявитися слабким шерехом. Горці, очевидно, у свою чергу стежили за тим, щоб не наскочити на роз'їзд або на заставу, і прислухалися до того, що відбувалося в станиці. Знову Гуртовий підвів рушницю і повів головою праворуч і ліворуч до товаришів, які сиділи поряд з ним. Рогач і Чернега вважали Гуртового старшим і «слухалися його команди». Миттєво вони також підвели рушницю. Пройшла хвилина. Гуртовий опустив рушницю. Товариші зробили те ж. Не прийшов ще момент стріляти. Ніч була убивчо темна, а черкеси, з причини близькості станиці, уповільнили рухи і, рухаючись обережно, не видавали себе.

Кілька разів Гуртовий збирався стріляти, та все ж не міг уловити належного моменту. Коли, нарешті, востаннє він підвів рушницю і коли відзначив, що і товариші його ствердно кивнули головами, то подав команду: «Вогонь!» Пролунали три постріли. Хтось ніби впав чи кинув щось важке на землю. Почулася шипляча мова черкесів,

і раптом в декількох десятках кроків від пластунів освітився широкою смугою невеликий простір. Це черкеси відповіли пластунам рушничним залпом в тому напрямку, звідки пролунали три постріли. Але досвідчені пластуни, як тільки спустили курки, відразу залягли в канаву біля плоту, і черкеські кулі просвистіли над ними. Тільки Гуртовий похапцем забув прибрати ногу і куля потрапила йому в п'яту.

За пострілами черкесів пластуни довідалися про чисельність черкеської партії. Їм здалося, що було чути не менше як вісім окремих звуків. Черкеська партія, в усякому разі, була невелика, і пластуни вирішили переслідувати її. Тепер вони вже не таїлися, а з криком кинулися до черкесів. Довге напружене мовчання перейшло ніби в енергію, якою тремтів кожен мускул у пластунів. До того ж, вони були вдома, у себе біля станиці, звідки козаки поза сумнівом дадуть допомогу, почувши постріли.

Ніч дещо сплутала розрахунки пластунів. Трьома пострілами вони розраховували звільнитися від трьох супротивників з черкеської партії, а, як після виявилось, поранили тільки двох.

Обидві сторони, проте, розрядили вже вогнепальну зброю. Знов заряджати рушницю було вже ніколи. Пластуни сподівалися на пригвинчені до рушниць багнети; черкеси поклалися на шашки.

Наелектризовані відвагою, козаки наздогнали черкесів. Від Рогача і Чернеги не відставав і поранений в ногу Гуртовий. Нога боліла, постіл зі шкіри дикого кабана, міцно прив'язаний до ноги ремінцем, був повний крові. Але не дарма поранений носив прізвище Гуртовий, тобто товариський. Він не міг допустити й думки про те, що його вірні товариші залишаться в бою одні без нього.

З першого ж натиску пластуни так насіли на черкесів, що один з горців ліг під ударами багнетів, а інший був поранений. Таким чином, з партії у черкесів вибуло четверо людей, але і залишалось ще шість чоловік. Однак у черкесів були поранені й убитий. Потрібно було поклопотатися про них. Шанси пластунів від цього збільшувалися.

Запекле протистояння розпочалося біля тіла вбитого черкеса. Звичай не дозволяв черкесам залишити убитого товариша в руках ворога, і вони всіляко прагнули захопити його з собою. Козаки не давали тіла. Але ті й інші були на сторожі один проти одного, і коли одні намагалися завдати ударів, інші майстерно відбивали їх.

Олег Ольжич

НЕЗНАНОМУ ВОЯКОВІ*

XVI

Державу не твориться в будучині,
Державу будується нині.
Це люди — на сталь перекуті в огні,
Це люди — як брили камінні.
Не втішені власники пенсій і рент,
Тендітні квітки пансіонів, —
Хто кров'ю і волею зціпить в цемент
Безвладний пісок мільонів.

XXXII

Розкрийте зіниці, розкрийте серця,
Черпайте кришталеве повітря!
Одвіку земля не зазнала-бо ця
Такого безкрайого вітру.
Він віє, шалений, над стернями днів
Диханням нестримної волі
Від дальніх пікетів, вартових огнів
Імперії двох суходолів.
Він віє диханням солоним, як кров,
П'янок океанових надрів,
Що їх Севастопіль на все розпоров
Кільватерним ладом ескадри.
Над диким простором Карпати-Памір,
Дзвінка і сліпуча, як слава,
Напруженим луком на цоколі гір
Ясніє Залізна Держава.

*Ольжич О. Цитаделя Духа. — Пряшів: Словацьке педагогічне товариство в Братиславі, відділ української літератури в Пряшеві, 1991. — 245 с.

Петро Карманський

СТРІЛЕЦЬКА ПРИСЯГА*

На кров народу, в боротьбі пролиту,
На честь батьків, що вольними жили,
На рідну скибу, морем сліз политу,
На заповіт борців, що полягли, —
Я присягаю і клянусь.

На землю предків, що мене кормила
І зберігає прах моїх батьків,
На гін до волі, що людині мила,
На ненависть до лядських гайдуків —
Я присягаю і клянусь.

На кров гетьманів, що пливе нам в жилах,
На Жовті Води, Корсунь і Батіг,
На горду славу, що живе в могилах
І жде нових носителів своїх, —
Я присягаю і клянусь.

На всі тортури по «таборах смерти»,
На люд, терновим вінчаний вінцем,
На тих, що в тюрмах їм прийшлося мерти,
На діточок, попалених живцем, —
Я присягаю і клянусь.

На непорочний Прапор України,
На честь стрілецьку й гордість родову,
На воскресення рідної Країни,
На все, що чесним і святим зову, —
Я присягаю і клянусь:

**НЕ ДАМ ПОГАНЬБЛЕННЮ МОЙОГО РОДУ!
ПІДУ НА МУКИ І НА АД ТЕРПІНЬ,
ТА НЕ СКОРЮЮСЯ — НЕ ЗІГНУСЬ!
ТАК МЕНІ РІДНИЙ ПОМОЖИ НАРОДЕ
І ТИ, ВСЕСИЛЬНИЙ ГОСПОДИ! АМІНЬ!**

*Стрілецька Голгофа. Спроба антології. — Львів: Каменяр, 1992.

Зміст

Слово до читача	3
Присвячується тим, що боролися й полягли за волю України.....	4
Розділ I. Передісторія	5
Павло Штепа. Україна в боротьбі з руйнівниками	5
Борис Монкевич	41
Воєнний дух і його значення	41
Михайло Колодзінський.....	48
Проблема війни й воєнної доктрини в Україні та Європі в минулому	48
Володимир Паїк. Корінь безсмертної України й українського народу	61
Геродот. Історія. Кн.IV. «Мельпомена».....	74
Генріх Можаровський. Священний острів Ахілла.....	77
Юрій Липа. Рах Vosphoricum.....	81
Чорноморська Картагена	84
Чорноморський Ганнібал.....	86
Володимир Паїк. Гуни.	88
Григорій Василенко. Сколоти в Каталаунській битві.....	91
 Розділ II.	
Українська Київська держава	104
Мирослав Мамчак. Святослав, Великий князь Київський.	104
Війни з Угорщиною.	107
Анонім. З «Галицько-Волинського Літопису», XIII століття... ..	108
О. Переяславський. Українська воєнна доктрина в битві на Куликовому полі.....	110
 Розділ III. Козаччина	
Юрій Мицик. Битва під Оршею 1514 року	135
Анонім 140	
З «Короткого Київського Літопису» XVI століття (Битва Під Оршею 1515 року).....	140
Гуржій Олександр, Корнієнко Вадим.....	147
Воєнне мистецтво Сагайдачного (московський похід 1617 року і Хотинська війна 1620 року).	147

В.Петрів. Стратегічні операції Богдана Хмельницького під час війни 1648-1649 років.....	166
Історично-психологічний нарис Фрагмент із історії Українського війська.....	166
Юрій Тис-Крохмалюк.....	187
Бої Хмельницького. Битва під Батогом (1-го — 2-го червня 1652 р.).....	187
Юрій Мицик.Конотопська битва 1659 року.....	203
Микола Фененко. Слідами запорожців.....	211
Микола Фененко. Од Магдебурга до Фастова.....	213
Сергій Плачинда.Як українські козаки Відень врятували ...	216
Всеволод Петрів. Московсько-українська війна (1708 - 1711 рр.).....	221
Леонід Мельник. Прутський похід Петра І.....	242
Володимир Грабовецький. Олекса Довбуш.....	247
Активізація загону опришків Олекси Довбуша в 1744—1745 рр.	248
Петро Мірчук. КОЛІВЩИНА.....	254
1. Початок повстання.....	254
2. Здобуття Умані.....	257
3. Відновлення Гетьманщини.....	260
4. Московська збройна інтервенція.....	262
5. Липень 1768 — травень 1769: проти польських окупантів і проти московських інтересів.....	266
6. Кривава польсько-московська розправа з полоненими і цивільним українським населенням.....	271
Полковник Іван Гонта.....	275
Ф.А.Щербина.Чорноморські пластуни.....	285
Тарас Шевченко. Розрита могила.....	302
Іван Франко. Поза межами можливого.....	304
Антін Чернецький. На грані нової доби.....	313
Петро Шекерик-Доників. Спроби січової організації на Україні.....	315
Степан Ріпецький. Маківка.....	319
Лев Шанковський. Чортківська офензива й II відворот Галицької Армії.....	329
Микола Міхновський. Самостійна Україна.....	343
Семен Збаразький. Крути.....	350

Б. Монкевич. Слідами новітніх запорожців.	
Похід Болбочана на Крим.	351
Передмова	351
Перші бої на Севастопольському напрямі й зустріч з українськими січовими стрільцями.....	353
В Кримських степах	365
Сімферопіль	368
С. Шрамченко. Піднесення Українського прапору на Чорноморському Флоті.....	374
Лев Шанковський. Зимовий Похід армії Армії УНР.....	378
Тарас Шевченко. Холодний яр.	385
Сергій Литвин. Другий Зимовий Похід Армії Української Народної Республіки.....	388
Яків Гальчевський-Войнаровський. Проти червоних окупантів (уривки).....	408
Ренат Польовий. Василь Рябоконт – повстанський отаман Кубані	417
Симон Петлюра. В День свята Української Державності.....	420
Михайло Курах. Тим, що впали.....	422
В. Сергійчук. Південний Захід України.....	423
Олег Лащенко. Заповіт срібної землі.....	430
Микола Лебедь. Початок організованої збройної боротьби на Волині й Поліссі	435
1. Організаційна структура УПА.	436
2. Командування УПА.	441
3. озброєння та господарське постачання УПА.	453
4. Бойова тактика УПА.	456
5. Національні загони при УПА.	461
6. Українська Головна Визвольна Рада й УПА.....	463
7. УПА й український народ.....	465
Проти більшовицької Москви та її сателітів	468
Повернення більшовицьких окупантів в Україну. Більшовики й визвольно-революційний рух в Україні.....	469
Перші дні нової більшовицької окупації.....	470
Перехід фронтів і перші зустрічі УПА з Червоною армією.	472
Григорій Дем'ян. Командир Холмського тактичного відтинку УПА.....	474
Ярослав Малецький. Народний месник.....	482

Аретій Кравець. Медична служба Української Повстанської Армії у Визвольних Змаганнях 40—50-х років.....	484
Науковий висновок про боротьбу УПАв 1940- 1950-х роках	488
Вольфганг-Дітріх Гайке. Першій українській дивізії — з нагоди проголошення Декларації про державний суверенітет України в липні 1990 року.....	490
Тарас Гунчак. У таборах для військовополонених	493
Е. В. Харитонов. Визволення чи окупація?	497
Орест Яцура. Попередники Спілки офіцерів України.	508
Богдан Якимович. Розбудова Збройних Сил України. Перший етап (до 3 січня 1992 р.).....	515
Ярослав Стебнів. Ядерна зброя, безпека України і політичні сили	526
Яка армія нам потрібна? Хто і чому її розвалює?	537
Григорій Темко. Воєнний дух нації.....	542
Володимир Антонєць: «Ми маємо те, що війська не маємо»... ..	553
Олег Ольжич. Незнаному воякові.....	559
Петро Карманський. Стрілецька присяга	560
Короткі відомості про авторів	561
Рекомендована література.....	565

Навчальне видання

Рудюк Сергій Павлович

Українська звитяга і мужність

**Хрестоматія з військово-патріотичного
виховання української молоді**

Головний редактор *Богдан Будний*

Редактор *Донара Пендзей*

Обкладинка *Володимира Басалиги*

Комп'ютерна верстка *Оксани Побережник*

Підписано до друку 06.08.2009. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Гарнітура Minion Pro.

Умовн. друк. арк. 33,48. Умовн. фарбо-відб. 33,48. Автор. арк. 300

Видавництво "Навчальна книга – Богдан"

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців

ДК №370 від 21.03.2001 р.

Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м.Тернопіль, 46008

тел./факс (0352) 52-06-07; 52-05-48; 52-19-66

publishing@budny.te.ua, office@bohdan-books.com

www.bohdan-books.com